

ДА ПЫТАННЯ АБ ЗАРАДЖЭННІ РУХУ ЗА ПРАВЫ ЖЫВЁЛ У СССР, РАСІІ І БЕЛАРУСІ

Міжнародныя інтэграцыйныя працэсы, якія набіраюць сілу ў сучасным свеце і закранаюць так ці інакш усе краіны, знайшлі непасрэднае адлюстраванне на постсавецкай прасторы.

Гэта таксама датычыцца праблем гуманнага абыходжання чалавека з жывёламі. Паколькі такія ўзаемаадносіны з'яўляюцца індыкатарам гуманізму і маральнасці ў зносінах паміж людзьмі, спрыяюць духоўнаму росту чалавека. На падставе гэтага дзяржавы павінны пастаянна ўдасканальваць юрыдычныя меры па паляпшэнні барацьбы з жорсткасцю ў адносінах да жывёл. Такое ўдасканаленне павінна быць заснавана на гістарычным вопыце стварэння і развіцця гэтых юрыдычных мер.

Стварыць у СССР у пачатку 50-х гг. юрыдычна зарэгістраваную арганізацыю па абароне жывёл лічылася беспрэцэдэнтнай ініцыятывай, бо ў тыя часы не ставіліся нават пытанні аб абароне правоў чалавека, так як, паводле афіцыйнай версіі, у краіне мела месца поўнае паразуменне паміж народамі і кіруючымі арганізацыямі, павінен быў панаваць сацыяльны дабрабыт, дзяржава клапацілася аб усіх грамадзянах, таму пытанне пра правы чалавека было б проста неправамерна ставіць, а пра жывёл выглядала яшчэ не своечасова.

У 1954 г. словы “спачуванне”, “міласэрнасць”, “шкада” проста адсутнічалі ў слоўніку афіцыйных асоб, а паняцце “мараль” адносілі толькі да ўзаемаадносін паміж людзьмі.

Заставалася адна толькі магчымасць: уключыць праблему абароны жывёл у сферу аховы прыроды. Усерасійскае таварыства аховы прыроды мела свае аддзяленні ва ўсіх гарадах, і яно магло дзейнічаць толькі праз секцыі, такія як секцыя аховы паветра, зялёных насаджэнняў, зямлі, вады і г. д. Пры маскоўскім аддзяленні Усерасійскага таварыства аховы прыроды (далей – УТАП) упершыню была зарэгістравана да сярэдзіны 50-х гг. і секцыя па ахове жывёл як першая і адзіная ў Савецкім Саюзе арганізацыя па абароне жывёл.

Секцыя аховы жывёл узнікла ў той перыяд, калі ніхто не ведаў такога слова, як “фундатар”, калі дзяржава не дапамагала ніякім грамадскім арганізацыям. Меркавалася, што людзі працуюць добраахвотна, на грамадскіх пачатках, і так яно ў рэчаіснасці і был. У людзей не мелася грошай для таго, каб выкарыстоўваць іх для працы ў адпаведным накірунку. Юрыдычная секцыя была на 2-й Цвярскай-Ямскай вуліцы г. Масквы, пазней перамясцілася на Садовае кола, на вуліцу Чайкоўскага і размяшчалася ў адным доме з Маскоўскім аддзяленнем УТАП.

Першае ў свеце таварыства па абароне жывёл, як вядома, было створана ў 1824 г. у Вялікабрытаніі пад назвай “Таварыства па прадухіленні жорсткасці да жывёл”, яго адразу сталі называць каралеўскім, бо яно было пад аховай самой каралевы Англіі. Гэты апошні факт адыграў вялікую ролю ў тым, каб таварыства стала прэстыжным, бо ў яго ўступалі людзі, якія хацелі быць бліжэй да каралеўскай сям’і ці проста заслужыць прыхільнасць каралевы. Гэты гістарычны досвед падказвае нам, што і кіраўнікі дзяржаў на постсавецкай прасторы не толькі для прэстыжнасці, але і для эфектыўнасці могуць браць пад сваю апеку шэраг праграм па абароне жывёл. Яскравым прыкладам служыць Прэзідэнт Расіі Уладзімір Пуцін, які з’яўляецца старшынёй апякунскай рады Рускага геаграфічнага таварыства і займаецца пытаннямі абароны рэдкіх жывёл, кантралюючы адпаведныя праграмы. Пад яго асабістым патранажам – амурскі тыгр, бялуха, белы мядзведзь і барс.

Праз 20 з лішнім гадоў пасля стварэння арганізацыі міністэрскія супрацоўнікі адмаўлялі магчымасць ужывання такога выразу, як “гуманнае стаўленне да жывёл”, сцвярджаючы, што гуманным яно можа быць толькі да чалавека. Пасля экранізацыі аповесці вядомага пісьменніка Г. Траяпольскага “Белы Бім – Чорнае вуха” ў краіне было праведзена апытанне, якое паказала, што гэты фільм заняў першае месца па папулярнасці, а значыць, у кожнага савецкага чалавека было тое самае «гуманнае стаўленне да жывёл», якога так не хапае сучаснаму грамадству, а асабліва маладому, падростаючаму пакаленню.

Адным з самых зразумелых для шырокай грамадскасці напрамкаў работы секцыі была барацьба з жорсткім абыходжаннем з жывёламі, ці “з жорсткасцю”. У той час яшчэ не было артыкулаў у крымінальных кодэксах саюзных рэспублік “Аб жорсткім абыходжанні з жывёламі”. Былі адпіскі міліцыі, якія фіксавалі, што той ці іншы ўчынак з’яўляецца парушэннем маральных нормаў. Гэта было тыповай рэакцыяй міліцыя на справы жорсткага абыходжання з жывёламі. Але ўсё ж вядома некалькі судовых спраў, звязаных з катаваннямі і забойствамі сабак.

Вось некаторыя вытрымкі з крымінальных спраў.

Двое супрацоўнікаў цеплаэлектрацэнтралі (далее – ЦЭЦ) былі злосныя на сабаку (вартаўніка ЦЭЦ). Відавочна, яны калісьці абышліся з ім груба, і ён кідаўся на іх і палохаў. Яны вырашылі пакараць гэтага сабаку, заціснулі яму дзвярыма галаву. Адзін з іх трымаў дзверы нагой, другі спрабаваў забіць яго, але у яго не атрымалася, бо сабака змагаўся за жыццё. Тады ён прынес стрэльбу з дому і застрэліў сабаку. За дзеяннямі гэтых людзей з вокнаў назіралі калегі, якія ўздыхалі і нават плакалі, але ні адзін з іх не адважыўся выратаваць жывёлу. Дзеянні супрацоўнікаў ЦЭЦ кваліфікавалі як грубае парушэнне грамадскага парадку, траўманне псіхікі людзей, і менавіта таму іх ўдалося прыцягнуць да крымінальнай адказнасці. Улічылі судзімасць аднаго з іх, які нападаў, і асудзілі да рэальнага пакарання ў выглядзе 3-х гадоў пазбаўлення волі. Другі ўдзельнік

быў асуджаны да 2-х гадоў пазбаўлення волі. Прысуд пераглядаўся ў касацыйным парадку і нагляднай інстанцыі і застаўся без якіх-небудзь змяненняў.

Шэраг спраў тычыўся людзей, якія сістэматычна займаліся лоўляй катоў і сабак, здымалі з жывёл скуры для пашыву вырабаў з футры, так як у той час былі ў модзе шапкі і іншыя вырабы з футры сабак і катоў. На такіх судовых слуханнях нярэдка выступалі ў якасці грамадскіх абвінаваўцаў і члены адзінай у СССР секцыі аховы жывёл пры Маскоўскім аддзяленні УТАП.

Выхаванне ў дзяцей гуманнага стаўлення да жывёл – гэта залог перамен да лепшага, бо за ім крыецца змяненне свядомасці чалавека. Таму ў рабоце секцыі быў і такі кірунак. Дадзеная праца выяўлялася як у правядзенні канкрэтных школьных заняткаў, так і ў супрацоўніцтве з Міністэрствам асветы.

Таксама варта адзначыць, што ў 1978 годзе секцыя сумесна з Галоўным упраўленнем школ Міністэрства асветы СССР дамаглася таго, што да ўсіх органаў народнай адукацыі былі даведзены падрыхтаваныя ў НДІ метады навучання Акадэміі педагагічных навук СССР “Аб ўзмацненні ўвагі да выхавання гуманнага стаўлення школьнікаў да жывёл”. Гэты дакумент таксама быў важным у савецкі час, паколькі пытанні гуманнага стаўлення да жывёл не лічыліся тады сацыяльнай праблемай, якая заслугоўвае ўвагі.

У 60–80-х гадах вялікую ролю ў СМІ па абароне жывёл ад жорсткага абыходжання з імі адыгралі некаторыя журналісты і рэдактары «Літаратурнай газеты», газеты «Известие», часопіса «Огонек», «Медыцынскай газеты» і г. д. Словам, у той перыяд намеціліся нейкія змены і яны, відавочна, былі звязаны і з тым, што першая ў СССР арганізацыя па абароне жывёл – секцыя па ахове жывёл – працавала больш за трыццаць гадоў.

У цяперашні час у Беларусі вядзецца падрыхтоўка да прыняцця нацыянальнага Закона «Аб абароне жывёл», які прадастаўлены Пастаяннай камісіяй па жыллёвай палітыцы і будаўніцтве Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь для правядзення яго грамадскага абмеркавання. Акрамя таго, у Беларусі ўзяты курс на ўзмацненне адказнасці за жорсткае абыходжанне з жывёламі, прадугледжана крымінальная (арт. 339-1 КК РБ) і адміністрацыйная адказнасць (арт. 15.45 КаАП РБ) за жорсткае абыходжанне з жывёламі, якая прадугледжвае, акрамя штрафных санкцый, і адміністрацыйны арышт. У Расіі, акрамя крымінальнай адказнасці па арт. 245 КК РФ, за жорсткае абыходжанне з жывёламі, здзейсненае з садысцкіх ці хуліганскіх памкненняў, прадугледжана пакаранне ў выглядзе штрафу ў сотні мінімальнага памераў аплаты працы або адбыванне тэрміну ў турме ў выглядзе пазбаўлення волі. Актуальным застаецца непрыняцце адміністрацыйнай адказнасці на ўзроўні федэральнага заканадаўства за «парушэнне заканадаўства па абароне жывёл ад жорсткага абыходжання з імі», не толькі грамадзян, але і спецыяльных суб’ектаў адміністрацыйнага права.

Пры гэтым шэраг дэпутатаў Дзяржаўнай Думы лічаць, што трэба дэкрэміналізаваць крымінальную адказнасць за жорсткае абыходжанне з жывёламі па матывах гуманізацыі пакарання. У сувязі з чым у аўтара, як і ў Вярхоўнага Суда Расійскай Федэрацыі, узнікае пытанне: ці трэба падмяняць крымінальны артыкул за жорсткае абыходжанне з жывёламі адміністрацыйным? Меркаванні навукоўцаў і экспертаў на сённяшні дзень кардынальна разыходзяцца. Так, напрыклад, старшыня маладых заканадаўцаў пры Савеце Федэрацыі В. Канапацкі лічыць, што жорсткае абыходжанне з жывёламі – гэта прамы выклік маральным каштоўнасцям, а часам – і грамадству, калі падобныя дзеянні здзяйснююцца публічна і, што яшчэ горш, на вачах дзяцей. Нельга змякчаць прававую пазіцыю ў дачыненні да праявы гвалту, а гэта менавіта такі выпадак. Таму неабходна захаваць крымінальнае пакаранне за такія дзеянні.

Пры гэтым аўтар звяртае ўвагу, што ў шэрагу замежных краін, наадварот, назіраецца тэндэнцыя па ўзмацненні жорсткасці пакарання за здзекі з жывёл. Такое ж меркаванне і ў эксперта Цэнтра “Грамадская Дума” П. Іўчанкава, які адзначае, што ў Ізраілі на днях пашырылі гэта паняцце, дадаткова забараніўшы перафарбоўку жывёл у дэкаратыўных мэтах, павялічыўшы максімальны тэрмін пакарання за здзекі да 4-х гадоў турмы. У Расіі, на нашу думку, неабходна захаваць крымінальную адказнасць і праводзіць інфармацыйную кампанію аб тым, што за здзекі з жывёл пагражае крымінальная адказнасць. Судовая практыка паказвае, што тыя, хто здзекуюцца з жывёл, схільныя і да гвалтоўных дзеянняў у дачыненні да людзей.

У Інтэрнэце і іншых СМІ фіксуецца павелічэнне колькасці паведамленняў аб фактах жорсткага абыходжання з жывёламі, здзяйснення дзеянняў, якія цягнуць за сабой гібель жывёл і калецтвы, аб фактах масавага забойства жывёл негуманымі спосабамі. Судовымі і праваахоўнымі органамі таксама фіксуецца павелічэнне выпадкаў жорсткага абыходжання з жывёламі, а таксама неэфектыўнасць дзеючых мер барацьбы з дадзеным злачынствам.

Як будуць працаваць новыя законы і артыкулы на практыцы, пакажа толькі час. Бо мала прыняць законы, трэба яшчэ навучыцца іх прымяняць. Грамадзяне нашых краін даўно пераканаліся, што праваахоўныя органы не адчуваюць жадання займацца справамі аб жорсткім абыходжанні з жывёламі без эфектыўных заахвочванняў, эфекту «публічнасці», адсутнасці спагнанняў ці адміністрацыйнай адказнасці за невыкананне або парушэнне заканадаўства па абароне жывёл ад жорсткага абыходжання з імі, а таму паднятая аўтарам праблема патрабуе далейшага абмеркавання, як і маральна-прававыя праблемы, звязаныя з выкарыстаннем названых законаў, і патрабуе далейшага навуковага даследавання.